

1	❖ מבוא
	❖ פרק ראשון: דיני החוזים הכלליים
2	א.1. דיני החוזים – כללי
3	א.2. החוזה
4	א.3. עקרון חופש החוזים
	❖ פרק שני: החקיקה הצרכנית במדינת ישראל
7	ב.1. דיני הגנת הצרכן – כללי
8	ב.2. חוק הגנת הצרכן
10	ב.3. צרכן, עוסק ועסקה צרכנית
	❖ פרק שלישי: המצב המשפטי המצוי
12	ג.1. התפתחות החקיקה הצרכנית בישראל והסטייה מדיני החוזים המסורתיים
14	ג.2. ביטול עסקה באופן חד צדדי על ידי הצרכן
	❖ פרק רביעי: משפט משווה
17	ד.1. דיני החוזים באירופה והשפעתם של דיני הגנת הצרכן על תחום זה
18	ד.2. התפתחות דיני הגנת הצרכן במדינות אירופה ובמישור הבינלאומי
19	ד.3. דיני הגנת הצרכן באירופה ובארה"ב אל מול דיני הגנת הצרכן בישראל כיום
22	❖ פרק חמישי: המצב המשפטי הרצוי
24	❖ סיכום
25	❖ ביבליוגרפיה

מבוא

בסמינריון זה, אבקש לבחון האם חל שינוי בתחום הגנת הצרכן בישראל עם חקיקתם של מספר דברי חקיקה במהלך שנות ה-70 במאה הקודמת ואילך שעניינם היה הגנה על צרכנים.

ראשית אסקור באופן כללי את תחום דיני החוזים הכלליים, הקיימים כידוע כבר שנים רבות ונחקקו עוד קודם לדיני הגנת הצרכן. אתעמק בנושא חקיקתו של חוק החוזים, (חלק כללי), תשל"ג – 1973, בהשפעת חוק זה על עולם המשפט ובכלל ובשינויים שהביא עימו. בהמשך אעסוק בחוזה, בתפקידו ובהשפעתו על חיינו בעבר וכיום. בנוסף, ארצה ללמוד על אחד העקרונות המנחים בדיני החוזים – עקרון חופש החוזים ועל השינויים שחלו ביחס אליו במהלך השנים.

לאחר מכן, אעסוק בפרק השני בסמינריון בתחום החקיקה הצרכנית במדינת ישראל. אכתוב על ההיסטוריה של תחום זה ועל השינויים שהתרחשו בו בעולם ואשר גרמו להתפתחותו עד כדי הפיכתו לענף עצמאי נפרד. כמו כן אכתוב על חקיקתם של החוקים הצרכניים בישראל ועל התכלית אשר עמדה בבסיס חקיקה זו, בדגש על חוק הגנת הצרכן.

בהמשך, יעסוק הסמינריון במצב המשפטי המצוי בארץ בתחום דיני הצרכנות וביחס של תחום זה לדיני החוזים המסורתיים שהיו קיימים קודם לכן. עוד אעסוק בסמינריון זה בהשוואה בין מדינות אירופה ומדינת ישראל ביחס לתחום דיני החוזים ודיני הגנת הצרכן, בהתפתחותם של תחומים אלה במדינות שונות בעולם ובהשפעתם של דיני הגנת הצרכן על דיני החוזים.

לבסוף, אכתוב על המצב המשפטי הרצוי בכל הנוגע ליחס שצריך להתקיים בין דיני הגנת הצרכן לבין דיני החוזים המסורתיים.

פרק ראשון: דיני החוזים הכלליים

א.1. דיני החוזים – כללי

התיאוריה הקלאסית של דיני החוזים הגיעה לשיאה במהלך המאה ה-19 ובמחצית הראשונה של המאה ה-20 כאשר היא נתמכה על ידי השקפות חברתיות וכלכליות שונות. על פי התיאוריה הליברלית של דיני החוזים, נתפס החוזה כמכשיר למימוש האוטונומיה של הפרט. תיאוריה זו בסיסה בתורתו של הפילוסוף עמנואל קאנט שהקנה לתורת הרצון ממד חדש לפיו הרצון החופשי הציב במרכז תפיסתו את האדם וראה בו רכיב המהווה את תמצית קיומו המוסרי. בעקבות תורתו של קאנט, קיבל הרעיון לפיו יכול אדם להתחייב את מטבע הלשון "אוטונומיה של הרצון" ובכך מתבטאת למעשה ההשקפה המייחסת לרצון החופשי של האדם כוח יצירה עצמאי שאיננו נובע ממקורות אחרים.

החופש החוזי זוהה עם חופש באופן כללי ועם זכותו של כל אדם לבחור את דרכו ואת כיוון התפתחותו. בשונה מחברות "קפואות" בהן אדם נולד למעמד מסוים (איכר, בעל מלאכה, אציל וכו') והוא זה אשר קובע את מערכת הזכויות והחובות שלו, בחברות מתקדמות יותר הדגש הושם על הסדרים חוזיים, באמצעותם יכול אדם לעצב את עתידו שלו ולקבוע מה יהיה מיקומו בחברה. החוזה ביטא את אישיות האדם ואת כוח היצירה של הרצונות שלו, והוא מזוהה עם צדק, יעילות כלכלית וקידמה. מנקודת מבט זו גם נגזרה ההשקפה בדבר תפקידה של החברה והמערכת המשפטית – הבטחת בטחונו האישי של האדם והגנה על קניינו ללא כל הגבלה או התערבות בחופש ההתקשרות שלו. במילים אחרות, ההשקפה בדבר אי ההתערבות בחופש הפעולה של אדם, קנתה לה חסידים רבים בתקופת המאה ה-19.¹

האידיאולוגיה העומדת בבסיס דיני החוזים המודרניים שונה באופן משמעותי מזו של דיני החוזים הקלאסיים. תפיסת היריבות שבין צדדים לחוזה, אשר שימשה כתשתית לדיני החוזים הקלאסיים, פינתה מקומה לתפיסה שונה, כזו המעמידה במרכז שיתוף וסולידריות. בניגוד למה שהיה בעבר, החוזה אינו נתפס עוד ככלי משפטי שייעודו העיקרי הנו הקצאת סיכונים, הסתמכות ותכנון, כי אם כלי משפטי המאפשר לתכנן חליפין הדדיים המועילים לשני הצדדים. כתוצאה מהשינוי, ואולי אף ניתן לומר המהפך האידיאולוגי, אותו עברו דיני החוזים, נגזרים מאפייניהם הנוכחיים. הסכמתם של הצדדים כמו גם ההבטחה החוזית, אינן מקודשות עוד כפי שהיו בעבר ונכנסים אל תוך החוזה תכנים שאינם בהכרח פרי הסכמת הצדדים, המכונים בחקיקה ובפסיקה עקרונות של מדיניות משפטית, מוסר, צדק, הגינות ותום לב. עקרונות אלה, החיצוניים לחוזה, מחדירים לדיני החוזים ערכים מגוונים ומקנים להם גמישות רבה ואף משמשים בסיס להכרה בהגנות חדשות והרחבת הגנות "מסורתיות".²

חוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג – 1973 (להלן: "**חוק החוזים (חלק כללי)**"), אשר נחקק במשפט הישראלי לפני יותר מארבעים שנים היווה חלק ממפעל חקיקה מקיף של המשפט האזרחי ואף חולל מהפכה קטנה בתחום דיני החוזים בישראל. בעקבות חקיקתו של החוק, הפכו דיני החוזים בישראל מדינים אנגליים בתוכנם וכאלה שנוצרו על ידי השופטים לדינים מקוריים ועצמאיים החרותיים בספר החוקים.³

¹ דניאל פרידמן, נילי כהן **חוזים כרך א** 18-20, 33 (מהדורה שניה, 2018)

² אריאל פורת **הגנת אשם תורם בדיני חוזים** 57-58 (תשנ"ז)

³ גבריאלה שלו **דיני חוזים – החלק הכללי** 5 (תשס"ה)